

- <https://www.trend.sk/trend-archiv/ekonomika-ani-priroda-nezastavia-hraniciach-krajov-ani-statov>

[trend.sk](https://www.trend.sk). 30.10.2020

Ekonomika ani príroda sa nezastavia na hraniciach krajov ani štátov

Ekonomika ani príroda sa nezastavia na hraniciach krajov ani štátov. Smart riešenia môžu byť aj prírode blízke a nahradiť technológie, vysvetľuje Maroš Finka, profesor z Ústavu manažmentu STU, ktorý sa podieľa na vzniku ekomesta v Číne.

Zatiaľ čo na Slovensku hľadáme spôsoby regionálneho rozvoja, v Číne testujú prepojenie smart riešení z celého sveta. Kombinácia technologických, environmentálnych a sociálnych inovácií v živom šanghajskej laboratóriu má svetu ukázať, že najdôležitejšia je udržateľnosť. Technologické a ekologické riešenia sa musia dopĺňať, nie vylučovať. Na príkladoch to vysvetľuje Maroš Finka, profesor z Ústavu manažmentu Slovenskej technickej univerzity, ktorý sa podieľa na vzniku ekomesta v Číne.

Riešenie problémov regiónov sa podľa vás musí zmeniť. Dá sa zmena doceliť rýchlo a efektívne?

Ak chceme na rozvoj regiónov, miest a obcí využiť zdroje Európskej únie, nemáme inú možnosť. Ideou je, aby sa problémy neriešili čiastkovo či izolovane, ale strategicky, teda integrovane a vo vzájomných súvislostiach. Na to treba zmeniť myslenie ľudí. Zdá sa, že aj koronavírus bude katalyzátorom. Problémy, ktoré spôsobuje, sa nedajú riešiť ako čiastkové. Opatrenia v rámci boja proti ochoreniu spolu súvisia a môžu mať lepší efekt, keď sa vhodne kombinujú. A tak je to aj v regiónoch.

Ako to myslíte?

Ak umiestnime závod do regiónu s cieľom zlepšiť zamestnanosť, hoci tam nie je pracovná sila s kvalifikáciou, urobíme to zbytočne. Musíme investovať nielen do tvorby pracovných príležitostí, ale aj do vzdelania pracovnej sily. Ak to neurobíme, otázne je, či v regióne vôbec nejakí vzdelaní ľudia zostanú. NEPREHLIADNITE Inteligentné mestá nie sú len „smart“ technológie

<<https://www.trend.sk/technologie/inteligentne-mesta-nie-su-len-smart-technologie>>

Eurofondy pre regióny

Môžu byť dobre mienené intervencie napokon kontraproduktívne?

Môžu. Najmä ak nie sú súčasťou premyslenej stratégie. Príkladom je rýchlostná cesta R1 z Bratislavy do Banskej Bystrice. Do Banskobystrického kraja mala prilákať investície. Namiesto toho odsala kvalifikovanú pracovnú silu.

Kraje či mestá by sa nemali hrať na vlastnom piesočku, ale mali by sa spájať s okolím. Pôjde to bez tlaku vlády či Európskej únie?

Ekonomický tlak a správna motivácia spolupracovať sa ukazujú ako najefektívnejší

spôsob, nech prídu odkiaľkoľvek. Nie všetky mestá sú naučené spolupracovať s okolitými obcami. Vidíme to aj pri pomalom vzniku území udržateľného rozvoja. Niekde je však záujem o spoluprácu veľký. Zväčša tam, kde jadrové mesto vyžaruje kooperačný potenciál do okolia, lebo si uvedomuje výhody vzájomnej spolupráce.

Regionálny rozvoj na Slovensku nie je udržateľný, pretože nestojí na efektívnom zhodnocovaní zdrojov

Napríklad kde?

Lídrom v tvorbe akčných plánov v najmenej rozvinutých okresoch je Kežmarok. Mesto pochopilo, že problém s migráciou marginalizovaných obyvateľov musí riešiť s okolitými obcami. Aj mnohé ďalšie mestá si potrebujú uvedomiť, najmä z dôvodu efektivity riešení, že v katastroch nie sú schopné riešiť problémy samy.

O akých problémoch hovoríme?

V oblasti dopravných služieb, voľnočasových a rekreačných aktivít, odpadového hospodárstva či zásobovania pitnou vodou.

[image: Na snímke prof. Ing. arch. Maroš Finka, PhD. z Ústavu manažmentu Slovenskej technickej univerzity.]

Zdroj: MICHAL SMRČOK

<<https://www.trend.sk/gal/trend-archiv/ekonomika-ani-priroda-nezastavia-hraniciach-krajov-ani-statov/2>>

Udržateľnosť
rozvoja

Zaoberáte sa problematikou udržateľného rozvoja využívaním územia v mestách. Čo sa rozumie pod udržateľnosťou?

Znamená to robiť všetko pre to, aby vývoj a napredovanie ekonomického a sociálneho rozvoja neohrozili zdroje, ktoré ďalšie generácie budú potrebovať. Regionálny rozvoj na Slovensku nie je udržateľný. Nie je založený na efektívnom zhodnocovaní prírodných, ľudských či ekonomických zdrojov. Pri vývoji ekonomiky by sme nemali sledovať len makroekonomické údaje, ale aj odolnosť regionálnych ekonomík.

Udržateľnosť je spojená aj s odolnosťou?

Áno, pri udržateľnosti ide aj o to, ako je územie schopné vzdorovať negatívnym javom z okolia. V tom má Slovensko obrovský problém. Pozrime sa na Poľsko. Koronakrízu aj minulú finančnú krízu, zdá sa, prežilo s najmenšími ekonomickými a sociálnymi otrasmi v rámci V4. Stavilo na maximalizáciu uspokojenia vlastnej spotreby. Našu ekonomiku ťahá spotreba mimo krajiny pri minimálnom uspokojení vlastnej spotreby vnútornými zdrojmi.

Sme proexportná ekonomika, to je zle?

Malá ekonomika nemôže fungovať ako uzavretá. No napríklad volanie po potravinovej sebestačnosti má zmysel. Ak by sme si potraviny zaobstarali vlastnou výrobou v regiónoch, ekonomiku potiahne vlastná spotreba, dáme ľuďom prácu, eliminujeme kamiónový vývoz produktov s minimálnou pridanou hodnotou a dovoz hotových výrobkov, ktoré nechávajú na Slovensku obrovskú ekologickú stopu.

Ako by sme mali lepšie využívať iné naše zdroje?

Napríklad magnezit z Jelšavy sa vyváža bez nejakej extra pridanej hodnoty. Pritom je to strategická surovina, ktorá by sa dala zhodnotiť, a tak predať. Viete kde máme najvyšší nárast pridanej hodnoty na Slovensku?

Nie

V poľnohospodárskych okresoch na južnom Slovensku.

Prečo?

Preto, lebo sme z pracovného trhu vylúčili nízkokvalifikovanú pracovnú silu, ktorá efektívnosť ťahá dole. Lenže to nie je príklad efektívne fungujúcej regionálnej ekonomiky. Tých, ktorých sme vylúčili z trhu práce, musí ekonomika ťahať. Čiže pohľad na to čo je ekonomické je iný, ak sa na to pozerám komplexne a iný ak sektorovo. Poviem iný príklad z Bratislavy. Ak zavedieme automaty na platenie parkovného, na jednej strane vylúčime z trhu práce ľudí, ktorí to parkovné vyberali a tí si už ťažko nájdu inú prácu, lebo nie sú veľmi uplatniteľní na trhu práce. Ušetríme náklady na prácu, ale tí ľudia spadnú do sociálnej siete, kde ich bude musieť spoločnosť dotovať. Na druhej strane vytvoríme ďalší segment, kde potrebujeme kvalifikovanú pracovnú silu, ktorú v Bratislave nemáme. Ak ju máme, tak by sme ju mohli efektívnejšie využiť vo výskume, či vývoji ako pri údržbe a oprave automatov na parkovanie.

Zaujala ma tá odolnosť regiónov či miest. Čo by ste poradili Jelšave, ktorá je v chudobnom regióne, čo by mala okrem magnezitu vyrábať?

Treba zistiť, prečo tamojšia magnezitka neinvestuje do ekologickejšej produkcie, či do ozdravenia tohto regiónu. Magnezitka by mala byť pod tlakom produkovať niečo s podstatne vyššou pridanou hodnotou ako dnes. Mala by zarobiť toľko, aby pokrývala aj negatívne externality, ktoré vyprodukovala.

Externality firmy radi prenechávajú štátu ako napríklad Chemko Stražské.

Presne tak, a štát sa na to neraz len prizera, alebo to začne riešiť až keď sa toho chytia médiá, alebo je to už veľmi viditeľný problém. Utekajú mu popri tom problémy, ktoré si vyžadujú systémové riešenia.

Napríklad?

Na juhovýchodnom Slovensku máme dnes takmer 30-percent domov pokrytých azbesto-cementovou krytinou, ktorá už začína degradovať. Štát však rieši azbest v násype pod obchvatom Bratislavy. Nie som síce v tomto odborník, ale myslím, si, že je oveľa lepšie

mať azbest pod cestou ako na domoch, kde bývajú tisíce ľudí. Ďalší príklad. Dnes (rozhovor vznikol v polovici októbra, kedy boli na východnom Slovensku lokálne záplavy, pozn.TREND) museli evakuovať Margecany. Boli tam nové domy, ktoré niekto dovolil stavať v záplavovom území bez prijatia ochranných opatrení. Ako je to možné, že územné plány nezohľadňujú tak dôležitý aspekt ako je ohrozenosť územia, resp. že sa vydávajú územné rozhodnutia a stavebné povolenia pred tým, než je vybudovaná infraštruktúra potrebná pre ochranu a funkčné využitie územia.

A tieto problémy nevyriešime tak, že si to každá obec bude riešiť sama vo svojom katastri.

Presne tak. Tu sa spájajú opäť viaceré problémy. Napríklad ako sa obhospodaruje pôda, ako sa hospodári v lesoch, manažujú vodné toky, či povoľuje výstavba. A to sa bez integrovaných riešení riešiť nedá.

Označenie smart sa často spája iba s technologickými novinkami. Sú technológie len časťou smart mesta?

Smart neznamena inteligentný, ale rozumný. Čo je rozumné? To, čo je udržateľné a efektívne. Spojenie s technológiami je namieste. V 21. Storočí sa mesto ani dedina nemôžu rozvíjať rozumne, ak ignorujú technologický vývoj. Smart riešenia však môžu byť blízke prírode. Uvediem príklad. Mnoho domácností na juhu nie je pripojených na vodovod či kanalizáciu, hoci tam fyzicky sú. Nemajú na to, aby platili vodné a stočné.

Takže nie je rozumné budovať kanalizáciu v každej obci?

Kanalizácia nie je jediným riešením. Prevádzka je drahá, a keď sa na ňu domácnosti nenapoja, je jednoducho neefektívna.

Kanalizácia sa má za európske peniaze stavať všade, aj na lazoch. Efektívnejšie by bolo mať v obci fekálne auto, zamestnať troch ľudí a vybudovať koreňovú čističku odpadových vôd. Multiplikačný efekt by bol vyšší, ekologická stopa menšia. Rozvoj sídiel sa často deje pod tlakom individuálnych záujmov developerov bez ohľadu na skutočné potreby ľudí.

Prečo sa teda nestavajú koreňové čističky?

Lebo nemáme normy. Ministerstvo životného prostredia však podporuje myšlienku, aby sme si vzali vzor od Rakúšanov a experimentálne vystavili takéto zariadenia, a potom pripravili normy.

Keď už hovoríme o zahraničí. V Číne rozbiehate živé laboratóriá, kde testujete inovatívne prístupy rozvoja v praxi. O čo ide?

V Šanghaji máme projekt modelového udržateľného ekomesta na ostrove Čchung-ming a v meste Čchü-čou chceme vybudovať mestskú časť, kde smart riešenia z celého sveta prepojíme v integrovanom smart-eko koncepte. Chceme vyskúšať efektívnosť kombinácie technologických, environmentálnych a sociálnych inovácií a ukázať, že sa môžu využiť ako nástroj na zabezpečenie udržateľnosti.

Je ostrov v Šanghaji výskumným pracoviskom urbanistov?

Na ostrove, ktorý má 1 267 štvorcových kilometrov a kde žije asi 700-tisíc ľudí, sa spája mesto s prírodou. Je to intenzívne využívané urbánne územie s vidieckym prostredím a

cennými ekosystémami. Žiadne mrakodrapy, hoci je v Šanghaji. Vstupujeme do územia a snažíme sa o jeho udržateľný rozvoj založený na využití vlastného potenciálu. Čínski kolegovia tam skúšajú inovatívne technológie pre rozvoj prostredia. Spoločne sledujeme vplyv na ekosystém ostrova a hľadáme nové riešenia pre urbanizáciu.

[image: Udržateľnosť znamená robiť všetko pre to, aby ekonomický a sociálny rozvoj neohrozil zdroje pre budúce generácie]

Zdroj: MICHAL SMRČOK

<<https://www.trend.sk/gal/trend-archiv/ekonomika-ani-priroda-nezastavia-hraniciach-krajov-ani-statov/3>>Udržateľnosť

znamená robiť všetko pre to, aby ekonomický a sociálny rozvoj neohrozil zdroje pre budúce generácie

Maroš Finka (57) Vyštudoval architektúru a urbanizmus na STU, kde dnes prednáša na Ústave manažmentu. Pôsobí ako riaditeľ stredoeurópskeho výskumného a vzdelávacieho centra v územnom plánovaní – Spectra a je expertom OSN pre novú urbánnu agendu. Zúčastňuje sa na medzinárodných výskumných projektoch v oblasti priestorového plánovania, mestského rozvoja, revitalizácie a environmentálneho plánovania. Napísal viac ako 200 kníh a je držiteľom ceny Vedec roka 2018. Pôsobí aj ako poradca na Ministerstve investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR.

Môžete byť ešte konkrétnejší?

Sledujeme transformáciu ekonomiky založenej na bioprodukcii. Odpad tam likvidujú ekologicky, takže sa zameriavame na environmentálnu infraštruktúru. Ostrov sa vyvíja, pretože sa nachádza uprostred rieky Jang-c'-ťiang. Každá záplava či zvýšenie teploty vplýva na celý ekosystém. Ak by degradoval, ohrozil by jeho existenciu. Preto sa snažíme podporiť aj adaptáciu ekosystémov na zmenené klimatické podmienky.

Z čoho tam ľudia žijú?

Produkujú napríklad bonsaje pre celú Čínu aj na export. V snahe uspokojiť veľký dopyt intenzívne využívajú aj hnojivá a chemikálie, čím spôsobujú obrovské znečistenie spodných vôd. Predajom však veľa nezarábia, pretože bonsaje predávajú za veľmi nízku cenu, a to aj v porovnaní s ich koncovou cenou.

Chcú to robiť aj mladí?

Mladí ľudia sú demotivovaní nízkymi príjmami a odchádzajú za prácou z ostrova. Umenie pestovania bonsajov je pritom kultúrnym dedičstvom, ktoré generácia odovzdáva generácii. My hľadáme možnosti, ako drobných pestovateľov naučiť, aby sa vďaka spolupráci lepšie uplatnili na trhu a zvýšili pridanú hodnotu svojich produktov ekologicky udržateľným spôsobom. Tým by si mali zároveň zabezpečiť udržateľnosť rozvoja komunity.

Ostrov Čchung-ming by mal mať nulovú produkciu odpadov, emisií a nulové toky energie z vonkajšieho prostredia. Je to reálne?

Ambíciou je, aby si obyvatelia vyrábali všetku potrebnú energiu sami, to isté platí o materiálových tokoch. Nejde o obmedzenie aktivít, ale o hľadanie spôsobu, ako vyrovnať toky medzi ostrovom a pevninou. To znamená reprofiláciou politiky, zmenou technológií a dôsledným využitím cirkulárnej ekonomiky vrátane recyklácie odpadov či využitím sily a tepelného potenciálu rieky.

Prehrievanie mesta

Využívate aj satelitné snímkovanie s meraniami v teréne. Na čo slúžia?

Umožňujú tepelné ostrovy v meste určiť presnejšie než iba pomocou teplomerov. Môžeme sledovať dynamiku zmien mikroklimy, čo umožní plánovať vodné plochy a štruktúru osídlenia vo vzťahu k nim, aby mesto vhodne ochladzovalo. Problém prehrievania mesta sa dá riešiť v rôznych mierkach, až po detail zástavby. Napríklad ak pri vode postavíme budovy, ktoré budú bariérami pri prúdení vzduchu, zastavíme pohyb ochladeného vzduchu do okolia a to je na škodu.

S prehrievaním má problém aj Bratislava. Je tam veľa asfaltových plôch. Dá sa to vyriešiť ich vybúraním či zazelenením?

Začať hneď so zmenou povrchov či premenou striech na zelené nemôžeme, ale mali by sme byť nekompromisní k novým rozvojovým aktivitám, ktoré skombinujú eko a smart riešenia. Vhodné by boli parkoviská s inými povrchmi, vybudovanie vsakovacích rigolov, ktorými voda stečie zo spevnených plôch do pôdy, aj postupná transformácia striech na zelené a dobré by bolo namontovať solárne panely, ktoré v súčasnosti máme najmä na ornej pôde, na strechy.

Prehrievajú sa strechy aj celé budovy. Čo s tým?

Tým, že si nainštalujeme klímu, prehrievaniu nezabráname. Teplo zvnútra sa odošle von, k prirodzenému teplu pridáme ďalšie. Aj na tento problém sú smart riešenia blízke prírode. Existujú termochromatické farby, ktoré sa menia podľa teploty. V zime sú ošetrované strechy či fasády tmavomodré a absorbujú teplo, v lete sú svetlomodré a absorbujú menej tepla. Mnohé budovy sú zateplené, farba fasády však prispieva k prehrievaniu. Pri dlhodobom vystavení slnečnému žiareniu vrstva izolačnej hmoty nepomáha. Zabúdame aj na stromovú zeleň a jej mikroklimatický účinok.

Rozvoj regiónov

Rozvoj na ostrove Čchung -ming bude založený na urbánnych neuro-fuzzy-sociálno-ekologických systémoch. Vysvetlite to?

Ide o zásadnú zmenu prístupu k plánovaniu rozvoja, odklon od modernistických koncepcií a nazerania na úlohy plánovačov a architektov. Nemôžeme sa tváriť, že sme odborníci, ktorí všetko vedia a do systému zvonka vnášajú know-how, ktoré mení socio-ekosystém. V mnohých prípadoch je lepšie, keď zmena vychádza zvnútra. Neuro-fuzzy koncept je založený na podpore samoučenia komunit, ktoré kontrolujú svoj vývoj a zvonku prijímu to, čo je pre ne najlepšie.

Čo znamená fuzzy?

Nejasný, nejednoznačný, v komunitách ani v územiach, nemôžeme zaznačiť hranice prirodzených celkov, sú akoby rozmazané. Ak sa vrátíme na Slovensko, tu sa zoberáme aj tým, či delenie na kraje a okresy zodpovedá reálnym potrebám rozvoja. Administratívne hranice už nie sú dôležité, sú len akousi pomôckou. Ani ekonomika, ani príroda sa na nich nezastavia.

Čiže hranice krajov sú určené zle?

Nemali by byť určené na základe jedného parametra ako ekonomická dostredivosť. Ak vezmeme do úvahy iné kritérium, vznikajú meniace sa hranice, čiže fuzzy.

Ako potom budovať regionálne stratégie?

Na nodalite, dostredivosti, uzlovitosti. Pri rozvoji území by malo platiť, že nejde len o mesto, ale aj o okolité obce. Tu si nevystačíme so súčasnými krajskými mestami. Preto s ministerstvom investícií hľadáme spôsoby, ako presvedčiť mestá, aby v stratégiách nemysleli len na seba.

Jozef Ryník
Redaktor